

Alferia

Revoluce jednoho stébla slámy

Masanobu Fukuoka

Revoluce jednoho stébla slámy

Masanobu Fukuoka

Revoluce jednoho stébla slámy

Masanobu Fukuoka

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Fukuoka, Masanobu, 1913-2008

Revoluce jednoho stébla slámy / Masanobu Fukuoka ; překlad Věra Dudmanová.

-- První vydání. -- Praha : Alferia, 2019. -- 222 stran

Název anglického překladu: One-straw revolution

„Vydal Nakladatelský dům Grada pod značkou Alferia“ --Tiráž -- Přeloženo z anglického překladu s přihlédnutím k japonskému originálu

ISBN 978-80-247-2513-0 (brožováno)

* 631.147 * 631.147:502.131.1 * 633 * 633.1 * (520) * (049)

- ekologické zemědělství
- ekologické zemědělství -- Japonsko
- permakultura
- pěstování polních rostlin
- obilniny
- pojednání

633 - Rostlinná výroba [24]

Text © Masanobu Fukuoka, 1978

Preface © Frances Moore Lappé, 2009

Translation © Věra Dudmanová, 2019

Czech edition © Grada Publishing a.s., 2019

ISBN 978-80-271-1092-6 (ePub)

ISBN 978-80-271-1091-9 (pdf)

ISBN 978-80-247-2513-0 (print)

REVOLUCE JEDNOHO STĚBLA SLÁMY

Úvod do přírodního hospodaření

Masanobu Fukuoka

Upravil a sestavil

Larry Korn

Předmluva

Wendell Berry

Úvod

Frances Moore Lappéová

REVOLUCE JEDNOHO STĚBLA SLÁMY

MASANOBU FUKUOKA (1913–2018) se narodil a vyrůstal na japonském ostrově Šikoku. Byl nejstarším synem pěstitele rýže, který byl zároveň místním starostou. Fukuoka vystudoval patologii rostlin a tři roky pracoval na celnici v Jokohamě jako inspektor zemědělských produktů. V roce 1938 se však vrátil domů do své vesnice s rozhodnutím, že své myšlenky o přírodním hospodaření uvede do praxe. Během druhé světové války pracoval pro japonskou vládu jako badatel v oblasti produkce potravin, díky čemuž se dokázal vyhnout vojenské službě až do posledních několika měsíců války. Po válce se vrátil do svého rodiště, aby se z celého srdce věnoval hospodaření. V roce 1975 v zoufalství z účinků japonské poválečné modernizace napsal Fukuoka *Revoluci jednoho stěbla slámy*. V pozdějších letech se angažoval po celém světě v několika projektech na snížení dezertifikace. Byl aktivním zemědělcem až do doby, kdy mu bylo hodně přes osmdesát, ale ještě pár let před smrtí ve věku pětadevadesáti let nadále přednášel. Fukuoka je rovněž autorem knihy *The Natural Way of Farming* (Přírodní způsoby hospodaření) a *The Road Back to*

Nature (Cesta zpátky k přírodě). V roce 1988 obdržel Cenu Ramona Magsaysaye za službu veřejnosti.

FRANCES MOORE LAPPÉOVÁ je autorka či spoluautorka šestnácti knih, mezi které patří *Diet for Small Planet* [Jídelníček pro malou planetu] a *Getting a Grip: Clarity, Creativity, and a Courage in a World Gone Mad* [Pochopení: Jasnost, tvořivost a odvaha ve světě, který se zbláznil]. Spoluzakládala tři organizace, mezi něž patří Institut pro potravinovou a rozvojovou politiku, a nedávno Small Planet Institut (Institut Malá planeta), které vede se svou dcerou Annou Lappéovou. V roce 1987 obdržela Cenu za správný život.¹ Obdržela sedmáct čestných doktorátů a byla hostující profesorkou na Massachusettském technologickém institutu.

---

1 Right Livelihood Award – cena, která je od roku 1980 každý rok udělována ve Stockholmu, aby ocenila a podpořila odvážné lidi a organizace, kteří nabízejí vizionářská a příkladná řešení kořenů příčin globálních problémů, též zvaná „Alternativní Nobelova cena“.

OBSAH

Úvod	13
Předmluva	18
Slovo redaktora	23
Poznámky k překladu do anglického jazyka	36
Poznámky k překladu do českého jazyka	37

I.

Podívejte se na to obilí	39
Vůbec nic	42
Návrat na venkov	49
K hospodaření nicneděláním	54
Jeden z důvodů, proč se přírodní zemědělství nerozšířilo	58
Lidstvo nezná přírodu	61

II.

Čtyři zásady přírodního hospodaření	66
Zemědělství mezi plevelem	74
Pěstování se slámou	79
Pěstování rýže na suchém poli	85
Stromy v sadu	90
Půda v sadu	94
Zelenina pěstovaná jako plané rostliny	98
Podmínky pro skončení s chemikáliemi	104
Hranice vědecké metody	109

III.

- Jeden rolník promlouvá **112**
Skromné řešení náročného problému **116**
Plod těžkých časů **120**
Obchod s přirozenými potravinami **125**
Průmyslové zemědělství selže **129**
Výzkum ve prospěch koho? **133**
Co je potravou člověka? **136**
Milosrdná smrt pro ječmen **142**
Prostě služte přírodě a všechno bude dobré **147**
Různé školy přírodního zemědělství **152**

IV.

- Zmatek v jídle **158**
Přírodní potravinová mandala **162**
Kultura jídla **170**
Žít jen chlebem **176**
Shrnutí o stravování **179**
Jídlo a hospodaření **185**

V.

- Hloupost vypadá chytře **187**
Kdo je blázen? **192**
Narodil jsem se, abych chodil do mateřské školky **196**
Plující oblaka a iluze vědy **201**
Teorie relativity **207**
Vesnice bez války a míru **210**
Revoluce jednoho stébla slámy **215**

Mým čtenářům **221**

ÚVOD

Bylo to v roce 1970 a míra, do jaké náš živočišný druh (údajně nejinteligentnější) selhal jako správce planety, na mě teprve začala doléhat. Ve věku šestadvaceti let při mém prvním velkém aha zážitku mě plně zasáhlo uvědomění, že my lidé jsme aktivně vytvořili tolik obávaný nedostatek jídla. Zkrmovali jsme (a stále zkrmujeme) více než třetinu světového obilí dobyt看em, což nám vrací jen zlomek těchto živin. Zmocnila se mě zvědavost – proč by jakýkoliv druh narušoval zdroj své vlastní výživy, podstatu svého samotného přežití? Následující rok jsem vydala *Diet for a Small Planet* [Jídelníček pro malou planetu]. Mohlo by jídlo, ptala jsem se v té knize i v následujících textech, být návratem lidstva ke zdravému rozumu?

Jen o několik let později si Západ získala kniha Masanobu Fukuoky, kterou máte v rukou. Hovořila přímo k mnohým z těch, kteří v šedesátých letech dosáhli dospělosti a kteří se už nemohli dočkat, až se posunou dál od protestů k praktickým řešením. Já byla jednou z nich. Je pravda, že jsme ještě neslyšeli o globální klimatické změně a možnost vytěžení ropy se zdála být neskutečně daleko. Mnoho lidí si však už začalo uvědomovat nebezpečí che-

mického zemědělství. Chtěli jsme věřit, že pro nás existuje jiný způsob obživy.

Revoluci jednoho stébla slámy jsme přijali jako povzbuzující svědectví o odvaze jednoho člověka odmítnout běžnou moudrost, že laboratorní výzkumy a věda orientovaná úzce na zisk je spásou zemědělství. Fukuoka byl přesvědčen o tom, že místo toho jsou nejlepší metody pro pěstování potravin ty, které jsou spojeny s přírodou, což na praktické úrovni znamená minimální narušování půdy (žádné orání nebo odplevelování) a žádné využívání chemických látek (ať již jsou to hnojiva, nebo pesticidy). Tehdy kniha posílala pučící hnutí těch, kteří se chtěli vrátit zpátky k půdě, ale dnes je její poselství mnohem naléhavější: Hnutí za to, aby se zemědělství spojovalo s přírodou, sice kvete a dalo zrod různým systémům, kterým se povšechně říká „organické“ (česky též v „bio“ kvalitě či pocházející z „ekologického zemědělství“, pozn. př.), ničivá stopa však stále převládá a globálně se šíří. Nabývá na síle kvůli argumentu propagovanému korporacemi, že bez masivního využívání látek petrochemického průmyslu a narušování půdy budeme určitě hladovět. V důsledku toho se od mého mládí používání pesticidů na hektar zčtyřnásobilo a po celém světě nadále nahrazuje tradiční praktiky extenzivní hospodaření závislé na korporátních monopolech a fosilních palivech.

Dnes jsou nebezpečí petrochemického zemědělství široce známa a asi dvě třetiny Američanů říká, že už vyzkoušelo jídlo z ekologického zemědělství. Přesto přetrvává mýtus, že ekologicky získaný produkt je nevyhnutelně dražší než

jídlo vyprodukované pomocí chemických látek, a musí být proto luxusem, nedostupným pro masu. Mnoho lidí, kteří se aktivně angažují v hnutí za udržitelnost, se dokonce vrátilo k myšlence „nedostatku“ nebo obejití se bez věcí, aby zachránili životní prostředí. Oproti tomu nás Fukuoka povzbuzuje, abychom důvěřovali štědrosti přírody. V *Revoluci jednoho stébla slámy* popisuje, jak jeho výnosy konkurovaly těm ze sousedních hospodářství, která používají dominantní technologie dneška. A v posledních letech byly jeho zkušenosti obecně potvrzeny. Odhaduje se, že praktiky povrchového či nulového orání se momentálně využívají na obhospodařování přes sto milionů hektarů půdy po celém světě a studie Michiganské univerzity z roku 2007 odhadovala, že celkové množství dostupných potravin by se mohlo zvýšit asi o polovinu, pokud by se celý svět posunul k ekologicky zdravému hospodaření.

Předpoklad, že budeme konfrontováni s nedostatkem, je neměnná skutečnost v lidské existenci, podle mého názoru vede k paradoxu, který dnes vidíme: životu bránící přepracování a strádání většiny vedle život dusícího přepracování a přesycení menšiny. Fukuokova zpráva je v hlubším smyslu radikálnější než jen prostě povzbuzující hospodáře, aby zanechali orání nebo stříkání. Tepe do jádra našeho porozumění sobě samým a našemu místu na této Zemi. Ujišťuje nás, že jakmile začneme zažívat přírodní zákony, můžeme nechat náš strach z nedostatku odejít.

Fukuoka sice má svůj seznam toho, co nedělat, ale *Revoluce jednoho stébla slámy* je vpsledku o tom, jak mít více, ne méně. Příroda může dělat práci, kterou jsme si zbyteč-

ně vzali na sebe, takže to, co Fukuoka razí jako „přírodní hospodaření“, je na práci méně intenzivní zemědělství. Úspěšné hospodaření spočívá v realizaci delšího volného času, v němž je možné prožívat onen z nejbohatších vztahů, žít „jemně a snadno“. Můžeme si užít toho, že se „zase posadíme“, a dokonce budeme „leniví“, píše Fukuoka. To osvětluje vyprávěním o návštěvě starých chrámů, v nichž japonští rolníci ze starých časů zanechali básničky haiku, které složili v zimě během tří měsíců volného času. Dnes se rolníkovy tři měsíce volného času scvrkly na dny, poznamenává Fukuoka. Není čas na psaní poezie.

Fukuoka nám říká, že skutečně úspěšné zemědělství nevyžaduje ani tolik náročné práce jako spíše bdělost, pozornost a vytrvalost. Dnešní agroprůmyslové společnosti lákají hospodáře na své výrobky sliby, že když je budou používat na svých polích podle pevně stanovených pravidel, aniž by moc přemýšleli o svých jedinečných okolnostech, mohou si být jisti spolehlivými zisky. Toto lze nazvat hospodařením „nevěděním ničeho“ – velmi odlišného od Fukuokova hospodaření „nekonáním ničeho“, které naléhá na zemědělce, aby zpochybnili konvenční praktiky, jež mohou být zbytečné, nebo dokonce škodlivé. Hájí zvědavost, otevřenost a ochotu neuspět, abychom se naučili důvěřovat. Jeho hospodaření není jednoduché, ale komplexněji seřízené hospodaření.

Fukuoka také poukazuje na to, že naše fixace na ovládnutí přírody nás zavedla k předpokladu vizuálního pořádku (rovných odplevelených řad stejně vypadajících polí), což má být ušlechtilější hospodaření. Jestli se něco jeví být

nahodilým, máme za to, že je to špatné. Nehodí se to k naší naučené estetice. Když ale zažijeme přírodu jakožto komplexní vzorce vztahů, jichž jsme sami součástí – vzorců, které nemají co do činění s lidským vizuálně uspořádaným světem –, můžeme podle Fukuoky začít vidět pod povrch zdání. Mohli bychom podobně jako Fukuoka najít krásu v tom, co jsme před tím se znepokojením vnímali jako náhodné a neuklizené?

V rozhovoru z roku 1982 pro *Mother Earth News* Fukuoka řekl, že „skutečný návrat k přírodnímu hospodaření vyžaduje, aby daná osoba věděla, co je odfalšovaná příroda, aby on či ona mohli instinktivně chápat, co je potřeba dělat a co nesmí být konáno, aby fungovali v harmonii s jejími procesy“.

Přeji si tedy, aby opětovné vydání a objevení této malé nadějně a téměř hravé knížky nám ve dvacátém prvním století pomohlo zahodit strach z nedostatku, strach, který poháněl úsilí ve snaze ovládat přírodu pomocí předepsaných odpovědí. Přeji si, aby Fukuokovy vhledy, které jsou nyní ještě přesvědčivější, přetrvaly jako součást ekologie osvobození, a to nejenom pudy, ale i strachem sevřených duší.

Frances Moore Lappéová

PŘEDMLUVA

Čtenáři, kteří očekávají, že tato kniha je jenom o hospodaření, budou překvapeni, když zjistí, že je to také kniha o stravě, zdraví, kulturních hodnotách, hranicích lidského poznání. Jiní, kteří se k ní dostali, protože slyšeli o její filozofii, budou překvapeni, když zjistí, že je plná praktických návodů k pěstování rýže a ozim, citrusových plodů a zahradní zeleniny v japonském hospodářství.

Je to právě kvůli navyklým očekáváním, protože jsme se naučili předpokládat, že lidé bývají odborníky a že knihy mívají jen jedno téma – že potřebujeme *Revoluci jednoho stébla slámy*. Tato kniha je pro nás hodnotná, protože je současně praktická i filozofická. Je to inspirující nepostradatelná kniha o zemědělství, protože není jenom o zemědělství.

Informovaní čtenáři si budou vědomi toho, že techniky pana Fukuoky nebudou pro většinu amerických farem přímo uplatnitelné. Byla by ale chyba předpokládat, že praktické pasáže této knihy jsou tedy pro nás bezcenné. Zaslouhují si naši pozornost, protože poskytují vynikající příklad toho, co je možné udělat, když jsou půda, podnebí a úroda zkoumány s novým zájmem, kritickým pohledem

a správným druhem obav. Jsou pro nás cenné i proto, že jsou podnětné a inspirující. Každý hospodář, který si je přečte, zjistí, jak mu myšlenky z těchto stránek opakovaně odbíhají na jeho vlastní pole a odtamtud se spojují s celým systémem amerického zemědělství.

Fukuoka stejně jako mnozí obyvatelé této země a dříve než většina lidí pochopil, že nemůžeme izolovat jeden aspekt života od druhého. Když změním způsob, jakým pěstujeme jídlo, změním své jídlo, změním společnost, změním své hodnoty. Takto kniha je o věnování pozornosti vztahům, příčinám a následkům a je o zodpovědnosti za to, co člověk ví.

Ti, kteří jsou seznámeni s literaturou o ekologickém zemědělství, pochopí podobnost mezi kariérou pana Fukuoky a sira Alberta Howarda, zakladatele vědy o ekologickém zemědělství na Západě. Fukuoka stejně jako Howard začínal jako vědec v laboratoři a jako on si záhy uvědomil hranice laboratoře. Howard svoji práci přestěhoval z laboratoře na farmu a změnil tak svůj život, když si uvědomil, že je zodpovědné, aby se svými radami sám řídil, než je bude nabízet jiným lidem. Fukuoka charakterizoval svou vlastní dráhu stejným způsobem: „Nakonec jsem se rozhodl dát svým myšlenkám tvar, uvést je do praxe, a tak určit, zda je mé chápání správné, či mylné. Strávit život hospodařením... to byla dráha, pro kterou jsem se rozhodl.“ A říká: „Nebylo by nejlepší tuto filozofii praktikovat než nabízet mnoho vysvětlení?“ Když se odborník rozhodne řídit se vlastní radou a začne *dělat*, jak *říká*, rozbije zdi své specializace. Pak mu nasloucháme tak, jak jsme před tím